

PARTIDUL POLITIC: REPERE CONCEPTUALE

Radj CĂRBUNE*Catedra Științe Politice*

Le passage du régime dictatorial au pluralisme politique conditionne toujours une société qui peut jouir librement de tous ses droits: chercher et dire la vérité sur la société et le pouvoir suprême, se manifester pleinement etc.

Le caractère actif des partis politiques atteint son apogée lors des campagnes électorales. Tout parti a pour but d'obtenir le pouvoir suprême dans un Etat.

Dans un pays à régime démocratique, les élections envisagent toujours l'attitude du peuple envers le pouvoir suprême et les méthodes de gouvernement.

Actualitatea temei. Activitatea politică în societate se realizează nu numai prin intermediul statului, al instituțiilor și organizațiilor ce țin de acestea, ci și printr-o vastă și complexă rețea de organizații și instituții extrastatale. Dintre acestea cele mai vechi și importante sunt partidele politice. Existența partidelor politice, a partidismului ca fenomen politic reprezintă un fenomen esențial al vieții democratice. Democrația se manifestă cu adevărat odată cu apariția și dezvoltarea partidelor ca instituții politice, ele putând să desfășoare o activitate sistematică și de amploare numai într-un climat democratic autentic. Problema definirii partidului politic dintotdeauna a constituit un subiect de dispută atât în literatura politologică, în stasiologie, cât și în sociologia politică. Pe marginea acestei teme apar o mare diversitate de opinii, păreri. Unii pun accentul pe latura instituțională, organizatorică, program, funcții sau rolul social, alții reduc partidul politic la putere, la obținerea și menținerea acesteia. Max Weber considera partidul politic „o asociație de oameni liberi, voluntar constituită, necesară societății cu un anumit program, cu obiective ideale sau materiale” [1].

Petre S. Negulescu consideră partidele politice „curențe mai mult sau mai puțin puternice ale opiniei publice” [2]. Un partid politic trebuie să fie o parte a națiunii și să se caracterizeze printr-o comunitate de idei. În opinia lui Dimitrie Gusti, partidul politic este „o asociație liberă de cetățeni uniți în mod permanent prin interese și idei comune, de caracter general, asociație ce urmărește, prin plină lumină publică, a ajunge la putere de a guvernare pentru realizarea unui ideal etic și social” [3].

Datorită caracterului complex, partidele sunt obiectul de studiu al mai multor științe și în această ordine de idei distingem trei abordări majore ale fenomenului „partid politic” [4]:

Abordarea sociologică tratează partidul politic ca o expresie a societății și studiază implicațiile sociale ale acestuia, precum și activitatea prin cucerirea și realizarea puterii din perspectiva societății. Aceasta semnifică faptul că se insistă asupra măsurii în care grupurile sociale își pot satisface interesele prin intermediul partidelor, modalitățile de constituire și de creștere a partidelor etc. Un exemplu de definire sociologică a noțiunii de „partid politic” este următoarea: „o organizație politică stabilă, care unește persoane cu interese și idei de clasă, politico-economice, cultural-naționale identice” [5].

Abordarea juridică are de-a face cu partidele politice în cadrul dreptului constituțional. Ea se interesează de partide în măsura în care acest fenomen trebuie și este reglementat de legislația statului respectiv. Din perspectiva acestei abordări, partidele, ca fenomene juridice, se studiază sub aspectul rolului în activitatea instituțiilor centrale ale puterii de stat, modalităților de finanțare, particularităților reglementării activității, îndeosebi în perioada campaniilor electorale și alegerilor propriu-zise. Această abordare lasă însă fără atenție momentele sociale, psihologice și, în mare parte, politice ale problematicei partidelor.

Abordarea politologică (stasiologia) pretinde la cuprinderea cea mai vastă a fenomenului partidelor politice. În vizorul ei se află atât momentele sociale ale apariției, evoluției și funcționării partidelor politice (datorită sociologiei politice), cât și nivelurile electorale, parlamentare și guvernamentale ale activității partidelor, particularitățile structurii acestora etc. Abordarea politologică, utilizând cercetările și viziunile din abordările precedente, le integrează într-un studiu complet, ce permite a cerceta atât aspectele interioare ale partidelor, cât și implicațiile externe ale acestui fenomen.

După cum afirma politologul francez Maurice Duverger, „dezvoltarea partidelor este legată de cea a democrației, adică este legată de extinderea sufragiului universal și a prerogativelor parlamentare. Pe măsură ce adunările politice și-au extins funcțiile și independența, membrii acestora au resimțit nevoia de a se grupa

pe afinități, cu scopul de a acționa împreună. Cu cât dreptul de vot se extinde și se multiplică, cu atât devine mai necesară încadrarea alegătorilor de către comitetele capabile să facă cunoscuți candidații și să canalizeze voturile în direcția lor” [6].

Deși termenul de partide este foarte vechi, doar începând cu a doua jumătate a sec.XIX acest termen semnifică o organizație politică structurală. Definierea termenului de partid politic este destul de dificilă, dat fiind marea varietate a acestora și o diversitate de programe și orientări, cu toate că toate partidele susțin că principalul lor scop este servirea intereselor poporului, al democrației și libertății. Astfel, K.Djanda susține că „partidul este o organizație ce are drept scop ocuparea funcțiilor guvernamentale cu reprezentanții săi recunoscuți (oficiali)” [7]. Interpretarea lui H.Kelsen privește partidele drept formațiuni ce grupează oameni cu aceeași opinie pentru a le asigura o influență veritabilă asupra gestiunii problemelor publice. Însă, indiferent de scopurile obiective, sau de interesele particulare, ceea ce individualizează partidele este, după M.Weber, faptul că acestea urmăresc dobândirea puterii. Ea este obținută pentru șefii partidului și permite a ocupa posturile din conducerea administrativă de către aparatul de partid. M.Duverger scria că „partidele contemporane se determină într-o măsură mai mică de program și apartenența de clasă a membrilor lor, decât de caracterul organizației: partidul este o uniune ce deține o structură specifică” [8].

Încercând să realizeze o definiție universală a partidului politic, cercetătorul D. La Palombara indică patru trăsături definitorii ale acestuia:

1) orice partid este purtător al unei ideologii sau al unei viziuni specifice asupra lumii și a individului (concepția despre lume);

2) partidul este o organizație, adică o uniune instituționalizată de oameni ce există o perioadă relativ lungă de timp la diferite niveluri ale politicii (de la local la cel internațional);

3) scopul partidului este cucerirea și realizarea puterii;

4) fiecare partid tinde spre asigurarea susținerii poporului – începând cu susținerea electorală și terminând cu participarea activă în calitate de membri [9].

Caracteristicile 1 și 3 deosebesc partidele politice de grupuri de interese, iar 3 și 4 deosebesc partidele de mișcările sociale.

După părerea mai multor cercetători ai problemei în cauză, existența partidelor politice, partidismul, ca fenomen politic, reprezintă un element esențial al unei vieți democratice. Nu întâmplător renumitul cercetător francez al istoriei partidelor politice și a mișcărilor sociale M.Duverger considera că „a le refuza partidelor politice înseamnă a refuza să acționezi” și dacă „ar fi adevărat că democrația este incompatibilă cu ele, aceasta ar însemna că democrația este incompatibilă cu condițiile epocii noastre” [10].

În favoarea tezei respective putem face referință și la concluziile făcute de cercetătorii acestei probleme – C.Vîlsan, A.Andriș, E.Păcilă, R.Tanțău, care consideră, de asemenea, că „partidul politic este o grupare de oameni constituită pe baza liberului consimțământ, care acționează programatic, conștient și organizat pentru servirea intereselor unor clase, grupuri sociale...” [11].

Metodologia de cercetare. În pofida diversității de abordări, știința politică a ajuns la concluzia că, în termenii cei mai generali, partidul poate fi definit drept o organizație relativ durabilă, formată din indivizi care împărtășesc aceeași concepție ideologică, subscriu la un set comun de valori social-politice, acționând pentru cucerirea puterii și pentru aplicarea propriului program și/sau doctrină politică.

Dacă e să ne referim la clasificarea partidelor, atunci cea mai simplă, dar nu și simplistă, clasificare a partidelor politice ar fi separarea lor în „partide de stânga” și „partide de dreapta”, adică în conformitate cu amplasarea tradițională pe eșichierul politic. Apariția acestei clasificări se datorează Marii Revoluții Franceze. În 1789, în Adunarea Constituantă, dușmanii regelui, adepții măsurilor radicale de schimbare a societății, erau așezați la stânga de președinte, iar monarhiștii – la dreapta de președinte. Actualmente, calificativul „de stânga” se atribuie celor care pledează pentru dreptate socială, iar acel „de dreapta” partidelor, pentru care valoarea supremă este libertatea. O altă clasificare dată de teoria politică este: partide de guvernământ [12] și partide de opoziție [13]. Calificativul de guvernământ este atribuit partidelor ce se bucură de suficientă reprezentare parlamentară pentru a realiza în mod individual (sau prin coaliție) funcționarea guvernului.

Enciclopediile ne furnizează anumite informații în plus cu privire la istoria partidelor și a tipurilor de partide; la modul general, acestea sunt o asociere de persoane care împărtășesc opinii și perspective politice, sociale și economice asemănătoare și care doresc să dobândească influență în sfera statală. În acest sens, au existat partide mai mult sau mai puțin bine conturate încă de pe vremea orașelor-state din antichitate și de pe timpurile

Romei Republicane, precum și în perioada mișcărilor politice și religioase din secolele XVI-XVII. În Grecia Antică, Tucidide spunea referitor la partide: „partidele nu se alcătuiesc în armonie cu legile, pentru binele general, ci pentru foloase personale”. În acest sens ne este adus ca exemplu războiul peloponesian, în care partidele erau împărțite în funcție de interese: 1) partidul democrat – care chema la luptă pe atenieni și 2) partidul aristocrației – care chema la luptă pe spartani. Totuși, chiar dacă partidele în acea vreme reprezentau anumite interese de grup, ele au asigurat în Grecia Antică trecerea de la barbarie la civilizație. Totodată, ele au favorizat scindarea oamenilor în: liberi și sclavi, bogați și săraci, exploatați și exploatați. La început au existat două alternative de regim politic: oligarhia (reprezentată în Grecia de eupatrizi – mari proprietari funciari) și democrația (guvernarea poporului – formată din agricultori, păstori, navigatori, negustori etc.). În baza acestei împărțiri apar trei partide politice: 1) pedeenii (oameni de la câmpie – proprietari funciari), 2) paralienii (oameni de la țărmul mării – negustorii), 3) diacrienii (oameni de la munte – agricultori, păstori) fiecare optând pentru un anumit tip de regim, și anume: oligarhic, moderat și democratic [14].

Partidele politice sunt unele dintre elemente de bază ale sistemului politic contemporan, fără care nu poate fi, nu poate funcționa democrația reprezentativă. Formându-se ca instrumente ale realizării intereselor de grup ale diferitelor forțe conflictuale pe calea obținerii, păstrării și realizării puterii politice, partidele politice au devenit un factor puternic al democratizării sistemului politic. Partidele politice creează într-o oarecare măsură pentru cetățeni posibilitatea de a influența asupra elitei, de a o impune să acționeze în interesele întregii societăți. În activitatea partidelor politice se realizează principiile fundamentale ale democrației. Apariția și dezvoltarea partidelor politice demonstrează eficiența sistemului politic, este un factor important al consolidării statului democratic, al asigurării drepturilor politice ale cetățenilor. Partidele politice se manifestă și ca mediatori, între elitele politice și societate pe verticală și între diferitele segmente ale societății pe orizontală. În acest fel, în sistemul democrației contemporane partidele politice sunt chemate să fie un mijloc de transmitere a intereselor societății civile, să fie un mediator între societatea civilă și stat [15].

În societățile în tranziție rolul partidelor politice este în creștere, cuprinzând în activitatea lor multe domenii, printre care: stimularea activității cetățenilor în politică; influențarea formării opiniei publice, a culturii politice a cetățenilor; constatarea și promovarea intereselor păturilor sociale largi, asigurând o legătură permanentă între societatea civilă și stat; înaintarea candidaților în organele puterii la toate nivelurile; devin un fel de catalizatori ai tuturor proceselor sociale din societate [16].

În societățile în tranziție, partidele politice, de regulă, participă mai activ în viața politică în perioada campaniilor electorale, însă mai apoi majoritatea lor manifestă în viața politică a societății modestie și dau semne de existență doar cu apropierea unei noi campanii electorale sau în legătură cu unele evenimente politice deosebite. În rezultat, unele partide politice se manifestă în calitate de decor al politicii, fapt dovedit de incapacitatea lor frecventă de a oferi o concepție autentică de guvernare. Partidele politice rareori sunt în stare să propună propriile variante de soluționare a problemelor social-economice și politice.

Concluzii. Unii autori sunt de părere că în majoritatea statelor postsovietice relațiile dintre partidele politice și cetățeni sunt slabe [17]. În aceste societăți, în conștiința cetățenilor este răspândită convingerea că partidele își apără propriile interese, dar nu interesele cetățenilor. Aceasta este și firească, dacă luăm în considerație faptul că partidele politice nu depind de societate. Partidele politice manipulează cu conștiința maselor în timpul alegerilor, pentru a fi legitimizează prin proceduri democratice. În statele postsovietice, noile partide politice nu sunt partide de integrare a maselor largi. De aceeași părere este și cercetătorul rus L.Miteva [18], pentru care partidele politice în societățile în tranziție nu au devenit în măsura necesară reprezentanți ai intereselor maselor largi ale societății, ci servesc intereselor elitelor. Partidele nu au devenit deocamdată agenți ai segmentelor largi ale societății, nu realizează în măsura necesară legătura dintre cetățeni și instituțiile de stat. Un mijloc important de stabilire a unei legături mai strânse a partidelor cu societatea civilă este democratizarea partidelor înseși, prin includerea în structura lor a mecanismelor și procedurilor care ar permite permanent să fixeze cerințele populației.

Partidele politice sunt indispensabile democrației. Ele reclamă un sens care explică credințele și atitudinile unei comunități sau ale unei națiuni.

Referințe:

1. Măgureanu V. Studii de sociologie politică. - București: Albatros, 1997, p.243.
2. Negulescu P. Partidele politice. - București: Cultura Națională, 1926, p.33.

3. Gusti D. Partidul politic. Sociologia unui sistem al partidului politic. - În: Doctrine politice contemporane. - București: Cultura Națională, 1926, p.4.
4. Mînăscuță C. Dimensiuni genealogice ale partidelor politice // Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socio-umane”. Vol.II. - Chișinău: CE USM, 2000, p.233-237.
5. Cibotaru V. Partidele politice și controlul democratic asupra forțelor armate ale Republicii Moldova. Pluripartidismul în Moldova: esența și specificul formării. - Chișinău: CAPTES, 2000, p.93-103.
6. Дюверже М. Политические партии. - Москва: Академический проект, 2000, с.47.
7. Джанда К. Сравнение политических партий: исследования и теория. Современная сравнительная политология. Хрестоматия / Сост. Г.Голосов. - Москва, 1997, с.93.
8. Полунина Г. Политология. - Москва: Акалис, 1996, с.119.
9. Ciocan Iu. Locul și rolul partidelor politice în elaborarea politicii generale a statului // Administrația publică (Chișinău). - 2002. - Nr.2. - P.133-138.
10. Duverger M. Les partis politiques. - Paris, 1967, p.468.
11. *A se vedea*: Conceptul de „partid politic”. Trăsături și funcții. Politologie. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1992, p.68.
12. Слиска Л., Динес В. Партия, ориентированная на приобретение власти // Власть. - 1999. - №10. - С.20-24.
13. Ionescu Gh. Opoziția: trecutul și prezentul unei instituții politice. - București: Humanitas, 1992, p.230.
14. Пугачёв В., Соловьёв А. Введение в политологию. - Москва, 1996, с.125-143.
15. Tăbîrță S. Partidele politice și modificarea suportului lor social // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Revista științifică trimestrială. - Chișinău: USM, 2004, №1 (XXV), p.115.
16. Политология / Отв. ред. В.Перевалов. - Москва, 1999, с.87.
17. Пшизова С. От подражания к имитации: партийное строительство на постсоветском пространстве // Власть. - 2003. - №12. - С.31.
18. Митева Л. Развитие партийных систем в странах Центральной и Восточной Европы в переходный период // Вестник МГУ. Серия 12. - 2000. - №6. - С.45.

Prezentat la 11.12.2008